

Aristophanes: *Thesmophoriazusae*.

Edited with Introduction and Commentary.

Colin Austin & S. Douglas Olson.

2004 Oxford University Press.

ISBN 0-19-926527-5

Anmeldt af Marcel Lysgård Lech

Røvbrand ... løbesod i røvhullet!¹ Det var de første ord fra antikken, der i min gymnasietid gav genklang, og som jeg aldrig har glemt! Om det siger mest om Kaj Møller Nielsens eminente oversættelse, mig selv, eller Aristophanes' komiske geni, skal jeg ikke kunne sige, men Mnesilokhos' håbløse eventyr blandt de blodtørstige kvindfolk vedbliver med at være en uforglemmelig oplevelse.

Siden jeg allerede for halvanden år siden i en e-mail-korrespondance med S.D. Olson erfarede, at han havde taget fat på *Thesmophoriazousai*, har jeg haft svært ved at vente på denne kommentar. Og den var værd at vente på!

S. Douglas Olson har det seneste årti vist sig som en værdig efterfølger til aristofanikeren par excellence sir Kenneth J. Dover, og har med sine hidtidige kommentarer til henholdsvis *Freden* (*Peace* 1997) og *Akharnerne* (*Acharnians* 2002) sat nye standarder for filologiske kommentarer. *Thesmophoriazusai* forsætter i samme spor, og dette ikke mindst på grund af Colin Austins livslange arbejde med stykket.

Thesmophoriazusae er ikke det mest kendte og ej heller det mest læste stykke af Aristophanes, hvilket allerede var problemet i antikken (hvilket giver sig til kende i, at det kun findes i Ravenna-håndskriftet), fordi det umiddelbart politiske, som vi ser i *Akharnerne*, *Ridderne*, *Hvøpsene* og *Freden*, ikke rigtig er pointen i stykket, som derimod er en raffineret parodi på "den nye musik" som Agathon og Euripides var repræsentanter for. Men når vi ikke har Agathons værker overleveret, taber man hurtigt tråden og parodierne falder til jorden. Vi har derimod en masse af Euripides værker overleveret, og i *Thesmophoriazusai* har vi den enestående fornøjelse, at overvære den måde, hvorpå Aristophanes (mis)bruger et forlæg – Euripides' overleverede *Helena* - til parodiske formål (linje 855-919): Euripides' familiemedlem er fanget af kvinderne og agerer Helena (den nye fra Euripides' tragedie opført året før) i håb om, at Menelaos (altså Euripides) redder

---

1. Fra Kaj Møller Nielsens *Halløj i Thesmoforiet* (Hans Reitzels Forlag 1987), s. 27-28.

hende (altså ham) fra Egyptens land (thesmoforet) og bringer hende tilbage til fædrelandet (sin familie).

I modsætning til de øvrige udgaver af denne serie (OUPs classical commentaries) indeholder *Thesmophoriazusai* ikke en kort indledning om Aristophanes: den kan man derimod finde i de andre udgaver (evt. i Olsons egne *Peace* og *Acharnians*) hvis man er interesseret. *Thesmophoriazusai* begynder med et citat om den sublime Aristophanes fra et brev Gustave Flaubert skrev til Louise Colet i 1847,² som i en moderne forskningstradition er ubrugeligt i sin subjektivitet, men til gengæld kan fornemmes på hver af bogens næsten 470 sider: disse filologer elsker Aristophanes lige så meget som Flaubert.

Udgiverne daterer stykket til Dionysiafesten i marts-april 411, hvilket sætter opførelsen midt i den oligarkiske bevægelses vår, og der antydes i fodnote 21 på side xliii følgende spændende teori "... one could argue that there are many quiet hints of this [sc. oligarkbevægelsens voksende magt og truende adfærd], for in the world imagined in the play secret meetings are held and conspiracies hatched to condemn individual citizens to death for opinions expressed in public; the Assembly is a bizarre and bitter parody of itself; official political power functions as a means of oppression; average citizens like Agathon prefer to remain uninvolved in the troubles of others; and it take a reckless fool to stand up in public and speak what he takes to be the truth". Tanken er spændende, men dette er et eksempel på den slags strukturfortolkning, som man nok skulle have det skrevne værk for at kunne foretage, og dernæst er der det problem, at stykket uden tvivl blev udtænkt længe inden, Peisandros ankom til Athen med sin oligarkiske plan i lasten,³ sådan at denne teori ville være en efterrationalisering af stykkets mening og ikke Aristophanes' egentlige udgangspunkt.

Der er en grundig gennemgang af kilderne til den historiske samtid, naturligvis med Thukydid som primær kilde, men da stykket i sig selv ikke er synderligt politisk, kan denne historiske diskussion kun bruges til at datere stykket, ikke til at analysere dets temaer.⁴

---

2. Je passe actuellement toutes mes matinées avec Aristophane. Voilà qui est beau et verveux et bouillant. Mais ce n'est pas décent, ce n'est pas moral, ce n'est même pas convenable, c'est tout bonnement sublime.

3. Dette problem er Austin og Olson udmærket klar over jf. xliv: the plays reflect the situation at the time when they were written, not the time they were performed, and if up-to-date topical material was inserted during rehearsal, it did not make its way into the copies of the text we have.

4. Til fodnote 20 på s.xlii bør tilføjes det gnomiske udtryk om handelsmænds sladder fra S.OC.303-4

Kapitel 3 i indledningen er en gennemgang af de kendte kilder til themoforiafesten, som i højere grad end det politiske afsnit åbner for teksten, og det samme gør, heldigvis, kapitel 4, "Euripides and the city's women". Her får vi et solidt grundlag for at gå til teksten; især sammenligningen af den fiktive Euripides og den virkelige Euripides' karakterer, som vi kender fra hans tragedier, giver et godt udgangspunkt for en forståelse af teksten, og ikke mindst dybden af parodien. Vi må vel regne med at parodien af Agathon har været lige så skarp! Da det ikke kun er *Helena*, der parodieres i dette stykke, findes der også analyser af de fragmentariske stykker *Telephos*, *Palamedes* og *Andromeda*. Dette er, som alt andet i denne bog, velskrevet, spændende og ikke mindst gjort med Ockhams barberblad,⁵ for at undgå fortolkninger som den ovennævnte. Dette gør, at denne kommentar for nogle nok ikke giver svar nok, ikke er en facitliste, men nøgternt beskriver de vidnesbyrd, der findes, hvad enten det er de historiske eller de grammatiske. Olsons kommentarer er ikke som Nan Dunbars i *Birds* fra samme serie, hvor alle tænkelige og utænkelige diskussioner bliver taget op - derfor de 772 sider - men derimod et udgangspunkt yderligere forskning. Der er altid en henvisning til en artikel eller lignende, hvis et problem ikke kan løses på ganske få linjer. Dette betyder dog ikke at kommentaren er overfladisk, men det skal da siges, at den vinder ved, at man har de øvrige kommentarer fra OUP serien ved sin side (deriblandt Dunbars formidable *Birds*). Er det tilfældet, har man en guldgrube af information til sin rådighed.

Introduktionen indeholder endvidere en udførlig gennemgang af brugen af de fire skuespillere, som stykket kræver, deres udstyr, deres kommen ind og gåen ud, samt en kort diskussion af teatrets ressourcer, f.eks. Agathons *ekkyklema*. Der udover findes en analyse af Würzburg "Telephos" vasen, en apulisk krater fra ca. 370, som viser en scene fra *Thesmophoriazusai*. Denne er fint gengivet på frontispicen.

Nu var den overleverede *Thesmophoriazusai* ikke den eneste Aristophanes lavede, så Austin og Olson inkluderer også et kapitel om *Thesmophoriazusai II* (fragmenta comicorum graecorum er jo blevet et hot emne inden for filologien igen), der nærmest er en selvstændig kommentar.

Ingen kommentar uden en gennemgang af manuskripttraditionen. Den er ikke så forfærdelig omfattende for *Thesmophoriazusai*: tre papyrus fragmenter (Π1, 2. årh, Π2, 2-3. årh, Π3, 4. årh.), Ravenna 429 (R. ca. 950) samt Monacensis Graecus 492 (M. 15. årh.),

---

5. På side lxxii er der en tryk fejl i Occ(h)am.

så derfor har udgiverne fundet plads til at beskrive alle de typiske skriverfejl, som også Ravenna manuskriptet indeholder, for ikke at overbelaste apparatus criticus mere end højst nødvendigt, hvilket giver selve tekstudgaven et flot layout med ca. 25 verslinjer per side.

Selve teksten kan jo af gode grunde ikke afvige så voldsomt fra de seneste udgaver (Sommersteins fra 1994 og Hendersons fra 2000), men når det er tilfældet, er argumenterne gode (skønt der er tale om petitesseer).⁶

Når vi kommer til selve kommentardelen (300 sider), har Austin og Olson, som Olson også har vist i sine tidligere kommentarer, i højere grad end K.J. Dover har det, en fantastisk evne til at give læseren lige præcis nok information til at en ordbog ikke behøves, hvilket er rart. For den mere uerfarne læser er der også megen hjælp at hente i de talløse grammatiske forklaringer samt i henvisningerne til Denniston, Smyth, Goodwin etc. Dette gør alt i alt bogen til en selvstændig "læsebog". Fortolknings- og meningsmæssige diskussioner skorter det heller ikke på: man får næsten alt at vide, bortset fra som nævnt, når udgiverne mener at diskussionen hører hjemme andetsteds.

Nogle gange kunne udgiverne dog godt have undt os læsere deres stillingtagen til et givet sted, f.eks. den vanskelige korsang 947-1000, hvor noten blot lyder: "For a wide-ranging discussion of these verses, Bierl 107-50". Her henvises til Anton Bierls bog *Der Chor in der Alten Komödie* fra 2001, men man kunne godt have ønsket sig en stillingtagen til denne 'discussion' og specielt et kort resumé, eftersom Bierls bog ikke nævnes mere i denne sammenhæng. Bedst havde det været om Austin og Olson selv havde indledt stykket med deres egen mening.

Jeg kunne også godt have ønsket mig en diskussion af, hvorfor Agathons sang i vers 101-129 tilsyneladende indeholder et Euripides citat (n. ad 120-2); er Agathon en der stjæler gode vers/fraser? Er han, med et moderne ord, en wannabe? Det var han måske (sammenlign Euripides fr. 382(Nauck) med Agathon fr. 4 (Nauck)).

---

6. Det betyder dog ikke, at vi ikke kan forvente en diskussion af *κυστο* i linje 1114. Andre udgivere vælger nemlig *σῦκο*.

En enkel vits mener jeg bestemt bliver oversat i vv. 88-91:

Eu. Ἀγάθωνα πείσαι τὸν τραγωδοδιδάσκαλον
εἰς Θεσμοφόρου ἐλθεῖν. Κη. τί δράσοντ'; εἰπέ μοι.
Eu. Ἐκκλησιάσοντ' ἐν ταῖς γυναιξὶ χᾶν δέη
λέξονθ' ὑπὲρ ἐμοῦ. Κη. πότερα φανερόν ἢ λάθρα;

Euripides: Jeg vil overtale Agathon, tragediedigteren, til at gå til Thesmoforiehelligdommen.

Familiemedlemmet: Hvad skal han lave der? Sig det!

Eu: Holde møde med kvinderne og tale på mine vegne, hvis det skulle blive nødvendigt.

Fa: åbenlyst eller i udklædning?

Linje 91 er ikke kun et dumt spørgsmål (det er Familiemedlemmet ellers mand for), men også en slet skjult hentydning til at Agathon, der, ligesom Kleisthenes senere gør det, sagtens kunne møde op til rødstrømpegildet uden udklædning.

Derudover burde linjerne 149-154⁷ (Agathons første jambiske periode) have haft en note der var mere forklarende end: "an awkward way of saying ... but the clumsiness (or overelaboration) is part of the implicit critique of Agathon's poetic style". Der mangler simpelthen en stilistiske analyse! Se her:

150 *χρὴ γὰρ ποιητὴν ἄνδρα πρὸς τὰ δράματα,
ἃ δεῖ ποεῖν, πρὸς ταῦτα τοὺς τρόπους ἔχειν.
αὐτίκα γυναικεῖ' ἦν ποῆ τις δράματα
μετουσίαν δεῖ τῶν τρόπων τὸ σῶμ' ἔχειν.
-
ἀνδρέα δ' ἦν ποῆ τις, ἐν τῷ σώματι*

---

7. 153 er en indskyldelse af Familiemedlemmet. Agathon begynder at tale allerede i 146, men hertil er der udemærkede noter.

Rent visuelt er det tydeligt, at der her ikke blot tales om "an awkward way of saying" noget som helst, og da slet ikke nogen "clumsiness", men derimod en raffineret kritik af gorgiansk stil, som Agathon ifølge Platons Symposion var inspireret af. Det kan her ses, at i de fire første linje er der en A-B-A-B struktur δράματα - ἔχειν - δράματα - ἔχειν; her kan sammenlignes med Agathon fr. 4 (Nauck), der tilsyneladende har følgende struktur A(os)-B (δύο)-C (ές)-A(os)-B(δύο). Homoioteleuton er en af Agathons yndlingsfigurer, hvis vi da overhovedet kan tillade os at sige sådan om en herre, vi har så lidt af (ca. 50 verslinjer plus parodierne i Aristophanes og Platon).⁸ Derudover er der gentagelser (ἦν ποῆ τις - ἦν ποῆ τις, πρὸς τὰ- πρὸς ταῦτα, τοὺς τρόπους - τῶν τρόπων, τὸ σῶμ' - τῷ σώματι), der sammen med det nærmest pleonastiske ἄ δεῖ ποεῖν parodierer Agathons storladende sprog.⁹ Der er naturligvis meget mere at sige om dette stykke, men det er ikke mit ansvar, men derimod udgivernes. Men: til sidst vil jeg dog pege på den lille, måske uvæsentlige, ting at disse fire (149-152) linjer alle har samme metriske værdi i alle fødder (tredje fod en spondæ, resten jambe) undtagen første, som veksler mellem, spondæ (149), jambe (150), daktyl¹⁰ (151), jambe (152). Det kunne lige så godt have været fra et tragisk trimeter, men Familie-medlemmets afbrydelse sætter en stopper for denne rytme: ἀνδρεῖᾶ δ' ἦν ποῆ τις, ἐν τῷ σῶματι hvor første fod er en spondæ, tredje en jambe og ikke mindst femte fod en sponde. Det er ikke givet at dette betyder noget, men det kunne jo være at der findes flere af sådan eksempler, og så kunne det jo være at det gjorde!

At dette en pragtfuld bog, som bør stå på enhver aristophanikers bogreol, er hævet over enhver tvivl, men det skal dertil siges, at der stadig er et stort arbejde at gøre med forståelsen af *Thesmophoriazusai* og Aristophanes generelt. Det står dog klart, at Olson og Austin her har lagt fundamentet for et godt udgangspunkt.

---

8. Se også Fr.1, 11, 12 (Nauck) samt Platons Symposion 194e4, e5, 195b5 etc

9. Se f.eks. Pl. Symp. 194e4 og Gorgias B6,11f.

10. Faktisk Agathons første resolution, men om den giver et mere tragiske præg end et komisk er ikke til at sige.